

HADİSLER IŞIĞINDAHIYÂNETİN BOYUTLARI VE SOSYO-KÜLTÜREL AÇIDAN ZARARLARI

Adem DÖLEK*

Özet

Kur'an'da ve hadislerde üzerinde durulan en önemli konulardan biri, hıyânette bulunmaktır. Gerek Allah tarafından gerekse insanlar tarafından kişiye iâde edilmek üzere verilen maddî ve mânevî her şey emânettir. İnsanın, kendisine vedia olarak bırakılan herhangi bir şeyi eksiltmesi, zayı etmesi, verdiği sözde durmaması, kamu malını haksız olarak üzerine geçirmesi, dînî emirleri yerine getirmemesi hıyânetin muhtevası içine girmektedir. İslâm'da hıyânetin bütün çeşitlerinin yapılmaması istenirken, hıyânette bulunan kişiye de hıyânette bulunulmaması istenmiştir. Hz. Peygamber de kendisine emânet bırakılan hiçbir şeyde hıyânette bulunmamış ve başkalarına da asla hıyânet etmemiştir. Bütün insanlığa da, hıyânette bulunmamalarını tavsiye etmiştir.

Bu makalede hadisler ışığında, hıyânetin ne demek olduğu, hıyânetin boyutları ve sosyo-kültürel açıdan zararlarının ne olduğu araştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, hadis, hıyânet, emânet.

The Dimensions Of Treason And Its Socio-Cultural Maleficences In The Light Of Hadiths

Abstract

One of the most important issues in the Qur'an and hadiths is "not to betray". Everything, material and spiritual which is given to be reclaimed to human being by both God and people, is valued in the sense of trust. Man's diminishing and consuming anything left to him as a trust, not keeping his promises, acquiring on public property unfairly, and not fulfilling the religious orders are considered as all treasons.

While recommending all of these treasons not to be done, it is also recommended not to betray to those who betray in Islam. The Holy Prophet also didn't be-

* Doç. Dr.,Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı,
adem_dolek@hotmail.com

tray anything left to Him as a trust, and He also didn't betray to the others. He also recommended to the whole of humanity not to betray. In this article, it is tried to investigate "What treason is, what its dimensions and socio-cultural maleficences are" in the light of hadiths.

Key Words: Quran, hadith, treason, trust

I. Giriş

Arapça olan "hıyânet" kelimesi, h-v-n kökünden türetilmiş olup; eksiltmek¹, sözünde durmamak, emâneti korumamak, zulmetmek ve samimi olmamak², aldatmak, kandırmak, oyuna getirmek, yanıltmak, sadakatsizlik göstermek, tuzağa düşürmek, sözünü yerine getirmemek³ gibi mânâlara gelmektedir. Bir diğer tarife göre de hıyânet; emânet edilen şeyde, dine aykırı şekilde tasarrufta bulunmaktır⁴. Bir başka ifadeyle; dînî mükellefiyetlerin edâ edilmemesi⁵ veya emânet hususunda dînî hilâfına tasarrufta bulunmaktır⁶.

114| db

Şemseddin Sâmî, *hıyâneti*: "Kendisine olan emniyet ve itimadî sût-i istimal veya vaad ve taahhüdünü nakz ile hilekârlıkta bulunma, kendi devlet ve memleketi aleyhinde düşmana hizmet etme"⁷ şeklinde tarif eder. Hıyânette bulunan kişiye "hâin" veya hâinlikte aşırı giden için "hâine" denir⁸.

Hıyânet, emânetin zıddıdır. "Emânet" ve "İmân" kelimeleri, aynı kökten olan "emn" kelimesinden türetilmiştir. Bu bakımdan imân/inanma, emn/güvenilir olma ve emânet kelimeleri arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü emânete riâyet etmek ile emin (güvenilir) olmak, mümin olmak ve güven vermek, müslümanın en önemli vasıfları arasında yer almaktadır. Bunun için olmalı ki, Hz. Peygamber (s.a.v.): "... Mümin, müminlerin canları ve malları husu-

¹ Firuzabâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut, 1991, IV, 313-314.

² Bkz. Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, IV, 607-608.

³ Bkz. İbnu Fâris, Ahmed, *Mu'cemu'l-Mekâyîsi'l-Lüğa*, İran, ts., II, 231; Mustafa, İbrahim (heyet), *el-Mucemu'l-Vasît*, İst., 1996, s. 263; Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İst., 1995, s.252; Ayrıca bkz. Karagöz, İsmail, *İlâhî Çağrı*, Ankara, 2009, s. 412.

⁴ Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekerîyya Yahya b. Şeref, *Riyâzü's-Sâlihîn* (terc ve şerh: Kandemir, M. Yaşar- Çakan, İsmail Lütî- Küçük, Raşit), İst., 2001, II, 114.

⁵ Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Mekkî, *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir*, Mısır, 1951, I, 248-249.

⁶ Kirmânî, Muhammed b. Yusuf, *el-Kevâkibu'd-Derârî*, Beyrut, 1981, I, 148.

⁷ Şemseddin Samî, *Kâmûs-i Türkî*, Dersaadet, 1314, s.593.

⁸ İbnu Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab* (I-XV), Beyrut, ts., XIII, 144.

sunda kendisinden güvende olduğu kimsedir ...”⁹buyurmuş ve bir kişinin kalbinde imân ile küfrün, doğruluk ile yalanın, emânet ile hıyânetin birlikte bulunamayacağını bildirmiştir¹⁰.

Hıyânetin ne denli kötü, hıyânette bulunmaktan sakınmanın da ne derece önemli olduğunu bildiren Hz. Peygamber (s.a.v.), hıyânette bulunmaktan Allah’a sığınmış ve: “... Allah’ım! Hıyânette bulunmaktan sana sığınırım. Çünkü hıyânet ne kötü bir sırdıştır.” şeklinde duâ etmiştir¹¹. Bir rivâyette de ümmetini hıyânette bulunmaktan sakındırarak “Hıyânette bulunmaktan sakının. Çünkü hıyânet ne kötü bir sırdıştır.” buyurmuştur¹².

Rasûlüllah (s.a.v.): “Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona hıyânette bulunmaz ve ona yalan söylemez, o her hangi bir sıkıntıya düştüğünde ona yardım etmeyi terk etmez, bir müslümanın ırzı, mâlı ve canı (diğer) bir müslümana haramdır. Takvâ kalptedir. Bir kişinin, müslüman kardeşine hakâret etmesi/onu küçük görmesi kendisine şer olarak yeter.” buyurmuştur¹³. Hadis; müslüman, müslümanın kardeşi olunca müslümanların, kardeşliğin gerektirdiği şekilde birbirlerine sevgi, rıfk, şefkat, lütufla muâmele etmelerinin, hayırda bulunmalarının ve birbirlerine karşı sâfiyet içerisinde her türlü hayırlı nasihat ve hayırhâhlıkla yardımlaşmalarının, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalarının, birbirlerine hakâret etmemelerinin ve birbirlerini küçümsememelerinin gerekliliğini ifade etmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), hıyânetin ve yalanın bir müminde (devamlı olan bir)huy olamayacağını bildirirken¹⁴, dünyada iken insana cezasının en çok acele verilen durumlardan birinin de hıyânette bulunmanın olduğunu bildirmiştir¹⁵.

II. HIYÂNETİN BOYUTLARI

Hıyânet, her nerede ve ne şekilde olursa olsun, çirkin ve hoşlanılmayan bir durum olmakla birlikte bazısı bazısından daha şiddetli

⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İst., 1992, II, 206. Şuayb el-Arnâvud, hadisin sahih olduğunu söylemektedir (XI, 591).

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 349. Şuayb el-Arnâvud, hadisin “hasen” olduğunu söylemektedir (XIV, 251).

¹¹ Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş’as, *Sünen*, İst., 1992, Vitir, 32; Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, İst., 1992, İstiâze, 19, 20; İbnu Mâce, Ebû Abdîllah Muhammed b. Yezid, *Sünen*, İst., 1992, Et’ime, 53.

¹² Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, Kahire, 1995, I, 198.

¹³ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen*, İst., 1992, Birr, 18.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 349.

¹⁵ Taberânî, *M. Evsat*, II, 19.

şekilde kötüdür. Mesela, kişinin başkasının parası konusunda yaptığı hıyânet ile ailesi konusunda yaptığı hıyânet aynı derecede değildir. Ailesi konusunda yaptığı hıyânet diğerinden daha büyüktür¹⁶. Komşusuna yaptığı hıyânet ile başkasına yaptığı hıyânet, akrabasına yaptığı hıyânet ile yabancıya yaptığı hıyânet eşit değildir. Bu sebeple hıyânetin, işleniş biçimiyle alakalı sosyo-kültürel etkisi bakımından birçok boyutu bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır.

1.Allah'a ve Peygamber'e Karşı Hıyânette Bulunmak

Allah'ın ve Peygamberin emir ve yasaklarına uymamak, diğer bir ifadeyle şer'î mükellefiyetleri yerine getirmemek, Allah'a ve Peygamber'e hıyânette bulunmak anlamına gelmektedir. Bunun için Kur'ân-ı Kerim'de "*Allah'a ve Rasûlüne hıyânette bulunmayın ki kendi emânetlerinize de hıyânette bulunursunuz ...*"¹⁷ buyurulmaktadır. Elmalılı (v.1942), bu âyeti şöyle açıklar: Allah'a ve Rasûlüne hıyânet etmeyin, imanınızın zimmetine emânet olarak verilmiş olan İlahî hükümlere ve Rasûlüllah'ın sünnetine riâyetsizlik edip de şükür ve istikâmetten, vefâ ve sadakatten ayrılmayın, dinde laubalilik etmeyin veya içiniz dışınızı tutmamak veya ganimetten mâl kaçırmak veya düşmana gizli sırları yaymak gibi bir suretle ahlâkınızı lekelemeyin. Allah'a ve Rasûlüne hıyânet ederseniz, kendi emânetlerinize hıyânet edersiniz. Bir kere de Allah ve Rasûlüne hıyânet etmeye başladınız mı artık kendi aranızda mala, cana, ırza, nâmusa, gizli sırlara, millî ve vatanî menfaatlerle alakalı emânetlerinize de hıyânet etmeye başlarsınız. Ve o halde siz biliyorsunuz ki, hıyânet ediyorsunuz. Binaenaleyh, yekdiğerinizden emniyetiniz tamamen kalkar, birbirinizden emin olamaz olursunuz, siz kendinizden emin olamazsanız, başkaları hiç olmaz. O vakit bütün emniyet ve emânetiniz ortadan kalkar, başınıza umumî fitneler kopar. Bunun için Allah'a ve Rasûlüne hıyânet edip de kendinize hıyânet etmeyin"¹⁸.

Allah'a ve Rasûlüne isyan etmenin, Allah'a ve Rasûlüne hıyânet etmek olduğu şeklinde de ifade edilmiştir¹⁹. Nitekim Enfâl sûresinde "*Eğer sana hıyânet etmek isterlerse ki, bundan evvel Allah'a da hıyânet etmişlerdi de Allah onların kahredilmelerine imkân ver-*

¹⁶ Heytemî, 11, 249.

¹⁷ Enfâl, 8/27.

¹⁸ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşr., ts., IV, 2391.

¹⁹ Heytemî, I, 249.

di.”²⁰ buyurularak Hz. Peygambere, Bedir savaşında aldığı esirlerin, daha önce Allah’ı inkâr etmeleri ya da Allah’a şirk koşmaları suretiyle Allah’a hıyânet ettikleri bildirilerek, yine bunların iman ettiklerini söylemeleri sûretiyle Peygambere de hâinlik edebilecekleri bildirilmiştir²¹. Görüldüğü üzere Allah’ın inkâr edilmesi ve Hz. Peygamber’e yalan söylenmesi hıyânet olarak ifade edilmiştir.

Yine Kur’ân-ı Kerim’de, Allah’a verdikleri sözlerinde durmama-ları sebebiyle Allah’ın lanetine uğrayan İsrailoğulları örnek verilerek: “Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen ahkâm (Tevrat)’ın önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hâinlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”²².

“Eğer sana hâinlik etmek isterlerse(üzülme, çünkü)daha önce Allah'a da hâinlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti. Allah bilendir, hikmet sahibidir.” buyurulur²³. Böylece Allah’a verilen sözün, bir emânet olduğu ve verilen sözün gereğinin yerine getirilmemesinin de Allah’a karşı işlenmiş bir hıyânet olduğu bildirilmektedir.

Bir hadîste de “Kim kıyâmet gününde Allah’ın huzuruna beş vakit namazla, Ramazan orucuyla, cenâbetten yıkanmakla gelirse o gerçekten Allah’a kulluğunu yapmıştır, kim de bunlardan birinde hıyânet etmiş (ihtâne) ise o da Allah’a düşman olmuştur.”²⁴. buyurularak zikredilen ibadetlerden birinin yapılmaması, hıyânet olarak ifade edilmiştir. İbnu Abbas, Übey b. Ka’b ve Berâ’ b. Âzib gibi sahabîler de, emânetin; abdest namaz, zekât, cinâyet, oruç, ölçü, tartı ve vedialar gibi her şeyde olduğunu söylemişlerdir²⁵. Kurtubî (v.671/1272) de kişi fâcir olsun, ebrâr olsun, emânetlerin sahiplerine iâde edilmesi hususunda icmanın olduğunu söyler²⁶.

²⁰ Enfâl, 8/71.

²¹ Bkz. Râzî, Fahrudin, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut, 1981, XV, 213.

²² Mâide, 5/13.

²³ Enfâl, 8/71.

²⁴ Taberânî, *M. Kebîr*, XIII, 34.

²⁵ Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur’ân*(tahk: Abdullah b. Abdilmühsin), Beyrut, 2006, VI, 425.

²⁶ Kurtubî, VI, 425.

Hız. Peygamber Vedâ haccında “Ödünç alınan şey iâde edilecektir, menfaatinden faydalanılmak için alınan emânet mallar(minha)iâde edilecektir, borç ödenecektir, kefil de tazmin edecektir.”²⁷deyince adamın biri: “Ey Allah’ın Rasûlü! “Allah’a verilen söz konusunda ne dersin?” deyince Rasûlullah da “Allah’a verilen söz(ahdullah), edâ edilmeye en lâyıf olanıdır.” buyurmuştur²⁸.

Kısaca belirtmek gerekirse, hukûkullah ve hukku’l-ibâd olan şeylerin, erbabına iâde edilmesi, emânete riâyet; bu haklarda yapılan ihmâlkâklık ve kasten terk etmek de emânete hıyânet olmaktadır.

Bununla birlikte mezkûr âyetler ve hadîsler üzerinde derinlemesine tefekkür edildiğinde Allah’a ve Rasûlüne hıyânet etmemenin teabbüdî boyutuna dikkat çekildiğini söylemek mümkündür. Çünkü dînî görevlerin her biri birer emânettir. Bu görevlerin yerine getirilmesi gerekir. Dînî görevleri mazeretsiz terk etmek emânete hıyânettir²⁹.

2. Kendi Şahsına Hıyânette Bulunmak

Yaratıcının insanoğluna bahşettiği en büyük nimetlerden biri, vücut ve organlardır³⁰. Vücut, insana temlik olarak değil, emânet olarak verilmiştir³¹. Bu bakımdan Allah’ın insana verdiği vücudun ve organların yaratılış gayesi doğrultusunda kullanılmaması, onların, Allah’ın râzı olmadığı şekilde istimal edilmesi hıyânet mânâsını taşımaktadır. “(Günahları işlemek suretiyle) kendilerine hıyânet edenlerle mücadele etme, zira Allah, hıyânette aşırı gidene ve günah işleyeni sevmez.”³² âyeti bu hakikati ifade etmektedir.

Yine “Allah, hâin(haramlara bakan)gözleri ve gönüllerin gizlediği şeyleri bilir.”³³. buyurularak hıyânet kastı ile gözün harama bakması, gözün hıyâneti olarak nitelendirilmiştir³⁴. Başka bir âyette de “Sû-i zanda bulunarak hakkında bir bilgi sahibi olmadığın şeyin peşi-

²⁷ Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, Beyrut, 1994, II, 32; Ayrıca bkz. Tirmizî, *Büyü*, 39. Tirmizî, hadisin hasen-sahih olduğunu ifade etmiştir.

²⁸ Dârekutnî, II, 32.

²⁹ Karagöz, s. 414.

³⁰ Bkz. Köktaş, Yavuz, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları*, İst., 2010, s. 60.

³¹ Heytemî, I, 248.

³² Nisâ, 4/107.

³³ Mümin, 40/19.

³⁴ İbnu’l-Esîr, Mecdüddin Ebûssaadet el-Mübarek b. Muhammed, *en-Nihâye fi Ğaribi’l-Hadîs ve’l-Eser*, Beyrut, ts., II, 89.

ne düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp; bunların her biri peşine düştüğü şeylerden (yapmaması gerekenleri yapmasından dolayı) sorumludur.” buyurulmuştur³⁵.

Gözün hâinliği ile ilgili olarak şu hadîs çok dikkat çekicidir: Hz. Peygamber (s.a.v.)’in vahiy kâtiplerinden Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh irtidat etmiş ve Hz. Peygamber de onun öldürülmesini emretmişti. Ancak Mekke’nin fethinde Hz. Osman’ın yanına saklanır. Hz. Osman da onu, Rasûlullah’ın huzuruna getirir ve Hz. Peygamber’in önünde durdurur. Hz. Osman: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bununla bey’atlaş.” der. Rasûlullah (s.a.v.) ona üç kere bakar, her baktığında elini vermez ve üçüncüsünde bey’at alır. Sonra ashabına yönelerek: “İçinizde, şurada duran kişinin (Abdullah’ın) yanında durup, elimi geri çektiğimde beni görünce onu öldürecek ileri görüşlü ve anlayışlı bir kişi yok muydu?” der. Ashab da “Ey Allah’ın Rasûlü! Gönlünden geçeni bilemiyoruz, ancak bize gözünle işaret ediverseydin.” derler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): “Bir Peygamber’e hâin gözlü olması yakışmaz.” buyurur³⁶. Yani, içinde gizlediğinin, dıştan gösterdiğinden başka olması bir peygambere uygun bir davranış değildir. Dilini tutup da gözü ile işaret etse hiyânet etmiş olur³⁷.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.v.), dinden dönüp müşriklerin safına katılan ve hakkında ölüm kararı verilen bir kişinin öldürülme işinin kaç göz işaretiyle yapılmasını tasvip etmemiş ve böyle bir hareketi hâin gözlü olarak nitelendirmiştir.

Bütün bu âyetlerde ve hadîslerde emânete hiyânetin ferdî ahlâk boyutuna dikkat çekilerek vücudun, insanın kendi mâlî olmadığı, istediği gibi kullanma yetkisinin bulunmadığı, kendisine emânet olarak verildiği, bu bakımdan da sadece gerçek sahibi olan Yaratıcının istekleri doğrultusunda kullanılması istenildiği anlaşılmaktadır. Aksi halde insan, Allah’ın kendisine emânet olarak bıraktığı vücut emânetini, emânet sahibinin arzuları doğrultusunda kullanmadığında insan kendisine hiyânet etmiş olur. Böylece dünyada ve âhirette huzur ve mutluluğunu kaybeder.

³⁵ İsrâ, 17/36. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Önder, Mustafa- Dölek, Adem, “Hepiniz Yöneticisiniz’ Hadisi Bağlamında Hz. Peygamber’in Sorumluluk Eğitimi”, EKEV Akademik Dergisi, Yıl: 13, Sayı:40, Ankara, 2009, s. 407-426.

³⁶ Ebû Dâvud, Hudûd, 1.

³⁷ İbnu’l-Esîr, II, 89.

3. Emânet Bırakılan Bir Eşyayı Sahibine İade Etmemek

Kişinin, uhdesine emânet olarak bırakılan her hangi bir şeyi, sahibine iade etmemesi, o emânete hıyânet olmaktadır³⁸. Hz. Peygamber (s.a.v.), bırakılan emânetin olduğu şekliyle iade edilmesini ve hıyânette bulunan kişiye de hâinlik edilmemesini beyan ederek şöyle buyurur: “*Sana emânet edene emânetini ver, Sana hıyânet edene de hâinlikte bulunma.*”³⁹. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v.), bir yandan insanın kendisine emânet edilen bir şeyin sahibine iade edilmesini ve hıyânet edene de hıyânetle mukâbele edilmemesini isterken⁴⁰, öte yandan da *emânetehıyânet etmenin de münâfiğın vasıflarından olduğunu*⁴¹ belirtmiş ve bu şekilde emânete hıyânet etmekten sakındırmıştır. Yine Rasûlüllah (s.a.v.), emâneti iade etmeyi, namaz kılmak, doğru söylemek, ahde vefalı olmak ve iffetli olmak gibi bir müminde olması gereken güzel vasıflar içerisinde saymıştır⁴².

Bir rivâyette de âhîrzamanda gelecek bazı insanların olumsuz vasıflarından birinin yine emânete riayetsizlik olduğu belirtilerek⁴³ müminlerden, emânete hıyânette bulunmamaları istenilmiştir.

³⁸ Karagöz, s. 413.

³⁹ Ebû Dâvud, Büyü, 79; Tirmizî, Büyü, 37; Taberânî, *M. Kebîr*, I, 261.

⁴⁰ Ebû Dâvud, Büyü, 79; Tirmizî, Büyü, 38; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, İst, 1992, Büyü, 57; Ahmed b. Hanbel, III, 414.

⁴¹ Buhârî, İman, 24; Şahâdet, 28; Edeb, 69; Müslim, İman, 107, 108; Tirmizî, İman, 20; Taberânî, *M. Kebîr*, VI, 270. Bu hadîsin yorumunu yapan Cemal Ağırman, konu ile ilgili olarak şöyle der: “Emaneti geniş boyotlu ele aldığımızda bütün ferdi ve toplumsal sorumlulukları kapsadığını görürüz. Buna göre bütün konum ve görevler, vazifeler, sahip olunan nimetler birer emanettir. Örneğin babalık bir emanettir; bireye, çocuklarına ve eşine karşı sorumluluklar yükler; bu sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmemek ise emanete hıyanettir. Evlât olmak bir emanettir; evlât olmanın insana yüklediği bir takım sorumluluklar vardır. Evlâtlık görev ve sorumluluklarını yerine getirmemek emanete hıyânettir. Meslekler görevler birer emanettir. Mesleğinin hakkını vermemek emanete hıyânettir. İlim bir emanettir. İlmin hakkını vermemek emanete hıyânettir.”. Ağırman, *Cemal, Bir Demet Gül 40 Hadis*, İst., 2010, s. 36.

⁴² Buhârî, Şehâdet, 28.

⁴³ Bzk. Taberânî, *M. Kebîr*, XI, 99. Hadîs şöyledir: “Âhîrzamanda bir takım milletler gelecek; yüzleri insan yüzleridir, kalpleri şeytan kalpleridir, yırtıcı kurtlara benzer, kalplerinde rahmetten hiçbir şey yoktur, çok kan dökücüdürler, çirkinliklerden sakınmazlar, onlara tâbi olsan sana hile yaparlar, kendilerinden uzak olsan giybetini ederler, seninle konuşsalar sana yalan söylerler, *kendilerine emânet bıraksan hıyânet ederler*, çocukları uzun ömürlü gibidir, gençleri ahlâksızdırlar, yaşlıları da iyiliği emretmez, kötülüğe engel olmazlar, onlarla övünmek zillettir, ellerindekini istemek fakırlıktır, içlerindeki halim olan kişi azgındır, iyiliği emreden suçlanır, içlerinde gerçek mümin müstaz’atır, fâsık olan ise şereflendirilir, içlerinde sünnet bid’atır, bid’at da

Bununla birlikte emânete hıyânet etmenin sosyal ahlâk boyutuna temas edilerek emânete hıyânet etmenin müminin vasfı olmadığı açıkça vurgulanmıştır.

Her konuda ümmetine güzel örnek olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vasıflarından biri “el-Emîn/son derece güvenilir kişi” olmasıydı. O güvenilirlikte o derece ileriye ki, Kureyş müşrikleri, O'nun peygamberliği konusunda kendisine karşı oldukları halde bile en kıymetli eşyalarını ve cevherlerini Hz. Peygambere emânet etmişlerdi. Müşrikler, Hz. Peygamberi öldürmek ve vücudunu ortadan kaldırmak üzere karar aldıkları zamanda dahi O (s.a.v.), yanında bulunan bu emânetleri sahiplerine teslim etmek üzere Hz. Ali'ye vermiş, o da sahiplerine iâde etmiştir⁴⁴.

4. Yalan Söylemek

Bazı hadislerde kişinin, arkadaşına onun iyi kalpliliğinden istifâde ederek ona yalan söylemesinin büyük hıyânet olduğu ifade edilmektedir. Nevvâs b. Sem'ân naklediyor: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Kardeşine yalan söz söyleyip de onun da bunu tasdik ederek senin ona bir söz söylemen, büyük hıyânettir*”⁴⁵. Bir rivâyette de “*Hıyânet olarak sana yeter.*”⁴⁶ şeklinde nakledilmektedir.

Bir başka hadîste de verdiği sözü bozan veya yanına emânet olarak bırakılan bir mâla hâinlik eden kişinin hıyânetinin, hâinliğinin alâmeti ve şâhidi olarak âhirette o emânetin sahibi yanında bir sancak şeklinde dikileceği ve böyle bir kişinin teşhir edileceği bildirilmiştir. Nitekim Abdullâh İbnu Mes'ûd ile Enes İbnu Mâlik (r.a.)'den nakledildiğine göre Nebî (s.a.v.): “*Ahdini bozan her kişi için kıyâmet gününde (halk arasında teşhir olunmak üzere) bir alâmet vardır.*” buyurmuştur. Râvîlerden birisi: “*O alâmet gaddarın yanına dikilir.*” diye rivâyet etmiş, başka bir râvî de: “*O alâmet gaddarın/vefasızın yanında görülür, onunla bilinir.*” demiştir⁴⁷.

sünnettir. Bu nedenle de şerhleri kendilerine musallat edilir, hayırlıları duâ ederler kabul olunmaz.”

⁴⁴ Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekir (v.911/1503), *Târihu'l-Hulefâ*, İst., 1952, s. 166.

⁴⁵ Ebû Dâvud, Edeb, 71; Ahmed b. Hanbel, IV, 183. Şuayb el-Arnâvut, hadisin senedinin, senedde bulunan Ömer b. Hârûn'dan dolayı zayıf olduğunu söylemektedir (Müsned, XIX, 183).

⁴⁶ Taberânî, *M. Kebîr*, VII, 81.

⁴⁷ Buhârî, Cizye, 22.

Abdullah İbnu Ömer (r.a.) da, bu hadîsi Hz. Peygamber'den işittiğini söyleyerek Nebî, (s.a.v.)'in “*Ahdini bozan her kişi için kıyâmet gününde bir alâmet vardır ki, o kişinin hıyânetinin bilinmesi için yanına dikilir.*”⁴⁸ şeklinde nakleder.

Görüldüğü üzere burada sosyal yönü ve sonuçları ağır olan yalana dayalı hıyânette bulunmanın ferde taalluk eden uhrevî boyutuna dikkat çekilerek yalana dayalı hıyânetten de sakındırılmaktadır.

5. Verilen Sözde Durmamak

Kur’ân-ı Kerim’de, Allah’a verdikleri sözlerinde durmamaları sebebiyle Allah’ın lanetine uğrayan İsrailoğulları örnek verilerek: “*Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen ahkâm (Tevrat)’ın önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hâinlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.*” buyrulur⁴⁹.

Yine “*Eğer sana hâinlik etmek isterlerse (üzülme, çünkü) daha önce Allah’a da hâinlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkân ve kudret vermişti. Allah bilendir, hikmet sahibidir.*”⁵⁰ buyrulur, verilen sözde durmamanın hıyânet olduğuna ve böyle bir tavrın da iyi bir davranış olmadığına dikkat çekilmektedir.

Birçok âyette akitlere, ahitlere, sözleşmelere ve verilen sözlere uyulması ısrarla emredilmiştir⁵¹. Nitekim “*Antlaşma yaptığımız zaman, Allah’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin*”⁵² ve “*Verdiğiniz sözü tam olarak yerine getirin, zira verilen söz sorumluluktur.*”⁵³ denilmiştir. Bazı âyetlerde de verdiği sözü yerine getirmenin, müminin vasfı olarak zikredilmiş⁵⁴ ve “*Onlar emânetlerine ve verdikleri sözlere riâyet edenlerdir*”⁵⁵ denilmiştir. Böylece ahde vefasızlığın ve verilen sözde durmamanın, müminin vasfı olamayacağına, aksine verilen sözde durmanın müminin vasfı olduğuna dikkat çekilmiştir.

⁴⁸ Buhârî, Cizye, 22.

⁴⁹ Mâide, 5/13.

⁵⁰ Enfal, 8/71.

⁵¹ Karagöz, s. 288.

⁵² Nahl, 16/91; Ayrıca bkz. 6/152.

⁵³ İsrâ, 17/34.

⁵⁴ Bakara, 2/177.

⁵⁵ Müminün, 23/8; Meâric, 70/32.

Kısaca ifade etmek gerekirse verilen söz emânettir. Sözünde durmamak ise emânete hıyânettir.

6. İstişârede Yanıltıcı Bilgi Vermek

İstişâre, bir konuda fikir danışmak, işâret, görüş ve bilgi istemektir⁵⁶. Şemseddin Sami istişâreyi: “Birinin re’y ve mütalaasına müracaat”⁵⁷ olarak tarif eder. Bir kişi, kendisine güvendiği birisinden her hangi bir konuda fikir istese, kendisinden fikir istenilen kişi de doğruya muhâlif olarak yanıltıcı bilgi verse, danışan kişiye hıyânet etmiş olur. Ebû Dâvud’un, Süleyman el-Mihri’den naklettiği bir hadîste, “*Kim bir kardeşine herhangi bir konuda doğruyu bildiği halde muhâlif beyanda bulunarak yanlış olan şeye yönlendirirse ona hıyânet etmiş olur.*”⁵⁸ buyrulur. Rasûlüllah (s.a.v.) “*Kendisiyle istişâre edilen kişi, güvenilen kişidir.*”⁵⁹ buyurarak kendisine fikir danışılan kişinin, biliyorsa doğruyu söyleme zorunluluğu vardır. Çünkü doğruyu bildiği halde ona muhâlif olan şeye yönlendirmesi hıyânettir. Zira ilim bir emânettir⁶⁰. Bu konuda yanlış yönlendirme ise emânete hıyânet olmaktadır. Şayet bilmiyorsa o zaman da bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmesi de yine doğruyu söylemektir. Fakat bilmediği halde biliyormuş gibi câhilce veya kasıtlı olarak yanıltıcı bilgi vermesi durumunda yanlış yapılan fiilin günâhının o fikri veya fetvayı veren kişiye ait olduğu hadîste bildirilmiştir⁶¹.

7. Ğulûl/Ganimet Mâldan Aşırmak

Ğulûl; kelime olarak, mutlak mânâda hıyânet demektir. Gizlilik içinde olan her hangi bir şey konusunda hıyânette bulunan kişi, ğulûl yapmış, hıyânette bulunmuş olur⁶². Buna “ğulûl” denmesinin sebebi, o şeylere karşı ellerin bağlanmış, yani alınmasının ve kullanılmasının yasaklanmış olmasındandır. “Ğull”; asıl itibariyle, esirin ellerinin boynuna bağlandığı demire ve kelepçeye denir⁶³. Bu bakımdan alınması yasak olan şeyi almaya “ğulûl” denildiği gibi kasa-

⁵⁶ İbnu Manzûr, IV, 437.

⁵⁷ Şemseddin Sami, s. 100.

⁵⁸ Ebû Dâvud, İlim, 8.

⁵⁹ Ebû Dâvud, Edeb, 144; Tirmizî, Edeb, 57; İbnu Mâce, Edeb, 37.

⁶⁰ Sehârenfûrî, Halil Ahmed, *Bezlu'l-Mechûd fî Hall-i Ebî Dâvud*, Beyrut, ts., XV, 343-344.

⁶¹ Ebû Dâvud, İlim, 8.

⁶² İbnu'l-Esîr, *en-Nihaye*, III, 380; İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali, *Garîbu'l-Hadîs*, Beyrut, 1985, II, 161.

⁶³ İbnu'l-Esîr, *en-Nihaye*, III, 380.

bın, hayvanın derisini yüzerken hıyânet kastıyla deride biraz et bırakmasına da “ğulûl” denmektedir. Yine devlet işinde çalışanların halktan aldıkları hediyelerin adına da “ğulûl” denmektedir.

Yolsuzluk da devlet mâlının çalınması ya da şahsî menfaatler için kullanılmasıdır ki, bu durum, âyetlerde ve hadîslerde “ğulûl” olarak ifade edilmektedir. “Ğulûl” denildiğinde özellikle ganimet-ten/devlet malından çalmak kastedilmektedir. Henüz taksim edilmemiş olan ganimet mâlları, devletin mâlı ve umum halkın hakkıdır. Günümüzde bunun karşılığı, devlet mâlını ya da devlet hazinesini ifade etmektedir. Bu bakımdan “Ğulûl” de az ya da çok “devlet malından çalmak”, diğer bir ifadeyle “yolsuzluk” kelimesinin karşılığıdır. Çünkü devlet mâlı, umum halkın mâlı ve hakkıdır. Kişiye veya özele ait mâllardan çalmaya da sirkat denilmektedir.

Kamu malları birer emânettir, iyi korunması ve yerinde kullanılması, zarar verilmemesi gerekir. Aksi halde emânete hıyânet edilmiş olur⁶⁴.

124 | db

Hadîslerde, devlet mâlına hıyânet etmek yasaklanmış olup bu hıyânetin vahim neticeleri de beyan edilmiştir. Buna hadîslerden bazı örnekler verilebilir:

Hz. Peygamber (s.a.v.), “*Biz, birisini devlet işine gönderir de devlet mâlından bir şey çalarsa (ğulûl yaparsa), kıyâmet günü onu omzunda taşıyarak gelir.*” buyurmuştur⁶⁵.

Bir gün Abdullah İbnu Üneys, Hz. Ömer ile konuşurlarken Hz. Ömer ona sadakadan bahsederek: Rasûlullah’ın sadakadan çalmayı zikrettiği zaman “*Sadakadan bir deve veya koyun çalan kişi, kıyâmet günü çaldığını taşır halde getirilir.*” dediğini duymadın mı?” der⁶⁶. Bu hadîste zikredilen “sadaka”dan maksat, o zamandaki zekât toplayıcıların (âmillerin) devlet nâmına zenginlerden topladıkları zekât mâllarıdır. Bu mâllardan çalanların da, çaldıklarını omuzlarında taşıyarak âhirette haşır meydanına getirileceği anlatılmaktadır. Bu zamanda da, devlet hazinesine gelir toplayanların veya fakir fukara için sadaka ve zekât toplayanların, topladıkları mâllardan çalan ya da devletin mâlını şahsî menfaatine kullanan kişi için de aynı şeyin söz konusu olduğu söylenebilir.

⁶⁴ Bkz. Karagöz, s. 414.

⁶⁵ Râzî, IX, 69.

⁶⁶ İbnu Mâce, Zekât, 14.

Az ya da çok devlet mâlından çalmak gerek Kur'ân'da gerekse hadîslerde yasaklanmış olup, bunun büyük günah olduğu hususunda âlimler icmâ etmişlerdir. Devlet mâlının umum halkın hakkı olması sebebiyle, bu mâldan çalan, umumun hakkına tecavüz etmiş olmaktadır. Bu bakımdan vebâli de çok büyüktür. Hz. Peygamber (s.a.v.) ganimet taksim edilmeden önce alınan en küçük bir eşyanın bile geri iade edilmesini emrederek "... İp ve iğne dahi olsa onu geri verin." buyurmuştur⁶⁷. Ubâde b. Sâmit (r.a.) naklediyor: Huneyn günü, Hz. Peygamber (s.a.v.), taksim edilen ganimet develerinin birinin yanında bize namaz kıldırıldı, o deveden bir yün aldı ve iki parmağının arasına alarak şöyle buyurdu: "*Ey insanlar! Şu sizin ganimetlerinizdendir. Bir iğneyi de ipliği de, değer bakımından onun altında ve üstünde olan dahi olsa, geri verin. Ganimetten çalmak (ğulûl) sahibine kıyamette ârdır, ayıptır, (âhirette de) ateştir.*"⁶⁸.

Böylece bir yandan devlet mâlından aşırma yasaklanırken öte yandan da devlet mâlından aşırmamaya teşviklerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim bir hadîste Hz. Peygamber (s.a.v.), iyi davranılması halinde Cennete girmek için kefil olacağını bildirdiği altı husestan birisinin, devlet mâlına hiyânet etmemek olduğunu belirtmiştir⁶⁹.

Gulûl konusundaki bu hadîslerde devlet mâlından aşırma suretiyle hıyânette bulunmanın uhrevî sorumluluğunun yanında sosyo-ekonomik ve sosyal ahlâk boyutuna da dikkat çekilmiş olmaktadır.

8. İdâreci Olarak Liyâkatli Olanı Seçmemek

Bazı hadîslerde liyâkatli kişiler varken liyâkatsiz kişilerin iş başına getirilmesinin de hiyânet olarak nitelendirildiği görülmektedir. Meselâ, Huzeyfe, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder: "*Herhangi bir adam, birisini aralarında ondan daha liyâkatlisi bulunduğunda halde bile bile on kişiye idareci yapsa Allah'a Rasûlüne ve İslâm topluluğuna hiyânet etmiş olur.*"⁷⁰. Bu hadîste liyâkatli olan kişinin idareye getirilmemesi hiyânet olarak ifade edilirken, öte yandan liyakati olmayan kişinin de idârecilik istemesi de hiyânet olarak nitelendirilmektedir. Bununla ilgili olarak Ebû Musa (r.a.), Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder: "*Allah'tan korkun, Bize göre, hâinlikte en ileri gideniniz (işin ehli olmadığı halde Biz-*

⁶⁷ Ebû Dâvud, Cihad, 121.

⁶⁸ İbnu Mâce, Cihad, 24.

⁶⁹ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Beyrut, 1990, h. no: 1094.

⁷⁰ Taberânî, *M. Kebîr*, XI, 114, Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 2949.

den) *idarecilik isteyeninizdir.*"⁷¹. Bu hadîslerden hareketle hıyânetin yönetimle ilgili boyutunun olduğunun anlaşıldığını söylemek mümkündür.

9. Görevde Sadece Kendini Düşünmek

Bir topluluğa imam (veya yönetici) olan kişinin sadece kendisi için duâ edip, raiyetindeki insanları ihmal ettiğinde onlara hıyânet etmiş olduğunu ve bu durumun da helâl bir durum olmadığını⁷² bildiren Hz. Peygamber (s.a.v.), yönetici konumunda olan ve bir işi yapmak sorumluluğunu üzerine alan kişinin, idaresindeki insanları kendisi gibi düşünüp, kendisi için arzu ettiği şeyi, onlar için de istemesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Aksi halde hıyânet etmiş olacağı beyan edilmiştir.

10. Emri Altındakileri Aldatmak

Hz. Peygamber (s.a.v.); bir yöneticinin, yönetiminde bulunanları aldatmamasına dikkati çekerek aldatan idarecinin uhrevî neticesini şu şekilde bildirmektedir: "*Her hangi bir yönetici (râî), idâresi altındakileri aldatıp hıyânet ederse, o Cehennemdedir.*"⁷³.

Böylece yönetme makâmında bulunan kişinin, gerek sadece kendini düşünmesi, gerekse yönetmekle yükümlü olduğu kişileri aldatması bakımından hıyânetin yönetim boyutuna dikkat çekildiği görülmektedir.

11. Devlet Mâlna Hıyânet Edeni Himâye Etmek

Bazı hadîslerde, devlet mâlından çalmanın sorumluluğu gerektirdiği kadar, çalan birisini himâye edenin de sorumlu olacağı belirtilerek: "*Ganimetten mâl aşırın kimseyi gizleyen kimse de onun gibidir.*" buyurulmuştur⁷⁴. Burada böyle bir işi yapanı gören, onu yapmasına engel olmaya çalışmalıdır. Aksi halde yolsuzluk yapana yataklık yapmış olur ki, âhirette o da çalan gibi suçlu olacak ve onunla birlikte hesaba çekilecektir. Kur'ân-ı Kerim'de de hâinlik yapanlara taraftar olunmaması bildirilerek: "*Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hâinlerden taraf olma!*" buyurulmuştur⁷⁵.

⁷¹ Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 130.

⁷² Ebû Dâvud, Tahâret, 43. Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 3481.

⁷³ Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 2987.

⁷⁴ Ebû Dâvud, Cihad, 135.

⁷⁵ Nisâ, 4/105.

Hıyânet, dünyada âr'a (utanmaya), âhirette de nâr'a (Cehennem) sebeptir. Hıyânete tenezzül eden bir nefis, son derece zillet içindedir. Esas itibariyle bir şahısta iman ile hıyânet birleşmez. Ebû Hureyre (r.a.)'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur. Bir keresinde Nebî (s.a.v.), aramızda (hitâb etmek üzere) ayağa kalktı ve ganîmet (ve devlet) mâlına hıyânet etme hakkında konuştu. Hıyânetin (de fenâlığının) büyüklüğünü anlattı ve hükmünü izâh ederek şöyle buyurdu: *“Sakın sizden biriniz kıyâmet gününde omzunda (ganîmet) koyun (avaz avaz) meleyerek, diğerinin omzunda (ganîmet) at (yem ister gibi) kişneyerek (Arasat meydanında) benimle yüzleşmesin! (Bu yüz karası) âhirette bana:*

-“Yâ Rasûlallâh, bana yardım et!” diye yalvaracaktır.

Ben de ona:

-“Hakkında hiç bir sûretle şefâat etmeğe muktedir değilim. Ben sana (dünyâda Allâh'ın hükmünü) teblîğ ettim!” diye cevap vereceğim.

Birinin omzunda da sığır böğürerek bana mülâkî olup:

-Yâ Rasûlallâh, medet eyle! Demesin.”

Ben ona da:

-“Senin için hiç bir şekilde şefâat etmeğe muktedir değilim, çünkü ben sana (dünyâda iken) Allâh'ın hükmünü teblîğ ettim!” derim.

-“Bir başkası da omzunda altın, gümüş yüklü gelmesin! Bu da:

-“Yâ Rasûlallâh, bana yardım et!” diyecek, ben de ona:

-“Sana hiç bir şekilde yardım edemem. Çünkü ben, (dünyâda) sana Allâh'ın hükmünü teblîğ ettim, derim. Bir diğeri de üzerinde (ganîmet) libâsını yeldirerek gelmesin!”.

O da:

-“Yâ Rasûlallâh, bana yardım et!” diyecektir.”

Ben ona da:

-“Sana hiç bir şekilde yardım edemem. Çünkü ben (dünyâda) sana Allâh'ın hükmünü teblîğ ettim, derim.”⁷⁶.

Hadîste de görüldüğü üzere devlet mâlını yolsuzlukla elde eden insanların, haksızlıkla aldıkları mâl, hangi cinsten olursa o şekilde âhirette temessül ederek, diğer bir ifadeyle gasp edilen veya çalınan o mâlın günahı, dünyadaki maddî şekline dönüştürülmüş olarak, gasbedenin omzunda olduğu halde gelecek ve böylece hem o kişinin aleyhine şahit olacak, hem de o kişi bu haliyle teşhir edilmiş

⁷⁶ Müslim, İmâret, 24;İshak b. Râhûye, *Müsned*, (tahk: Muhammed Muhtar Dırar), Beyrut, 2002, s. 116.

olacaktır. Böyle bir kişi de Hz. Peygambere yardım etmesi için müracaat edecek, ancak Hz. Peygamber ona “Ben, Allah’ın emrini sana dünyada tebliğ etmişim” diyerek onun bu isteğini reddedecektir. Bu durum onun aleyhinde bir şahitlik olacaktır.

Abdullâh İbnu Amr İbni'l-Âs (r.a) naklediyor: Rasûlüllâh (s.a.v.)’in (yol) eşyâsına nezaret eden ve kendisine Kerkere denilen (siyâhî) bir bekçisi vardı. Bu kişi harp esnasında da Peygamber’in binitini tutardı. Kerkere günün birinde öldü. Ölünce de Rasûlüllâh (s.a.v.): “Bu adam cehennemdedir.” buyurdu. Ashab, (acabâ neden ki? diye) bakmağa gittiler. Onun (terikesinde) ganîmet mâlından çalınmış bir abâ buldular⁷⁷.

Gasp edilen veya yolsuzlukla alınan devlet mâlının az dahi olsa bunun mahiyetinin ve mânevî neticesinin büyük olduğu bir gerçektir. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.), mâlına nezaret eden bir şahsın yolsuzlukla aldığı bir abâ sebebiyle o kişinin cehennemlik olduğunu haber vermiş ve bununun sebebinin merak eden bazı sahabiler olayı araştırdıklarında, nezaret ettiği mâldan terikesi içinde bir abâ bulunduğunu görmüşler ve böyle bir tehdidin sebebinin tahkik ederek Hz. Peygamber’in bu haberinin doğruluğunu ortaya koymuşlardır.

Hz. Peygamber, ğulûl/yolsuzluk yapanın cenâze namazını da kaldırmamıştır. Bununla alakalı olarak şu hadîs rivâyet edilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber’de vefat eden bir adam için yanındaki sahabilerine: “*Arkadaşınızın cenâze namazını kılın.*” buyurmuştur. Sahabiler, bu durumdan hoşlanmamışlar ve yüzlerinin rengi değişmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Arkadaşınız Allah yolunda ğulûl/yolsuzluk yapmıştır.*”⁷⁸buyurarak onların şaşkınlıklarını gidermiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de bu hakikat şu şekilde anlatılmaktadır: “*Bir peygambere, emânete hıyânet etmesi yaraşmaz. Kim emânete (devlet mâlına) hıyânet ederse, kıyamet günü, hâinlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın-kazandığı tastamam verilir.*”⁷⁹.

Hz. Muâz İbnu Cebel (r.a.) şöyle anlatır: Hz. Peygamber (s.a.v.) beni Yemen’e gönderince yürüdüm ve hemen arkamdan biri

⁷⁷ Buhârî, Cihâd, 190. İbnu Mâce, Cihâd, 34.

⁷⁸ İbnu Mâce, Cihad, 34.

⁷⁹ Âl-i İmrân, 3/161.

kişi gönderdi, ben de geri döndüm, (Hz. Peygamber'in yanına gelince) bana:

-“Sana adam gönderip niçin geri çağırdığımı biliyor musun?” buyurdu ve devamla: “Benim iznim olmadan hiçbir şey almayacaksın. Zira bu ğulûldür/devlet mâlını çalmaktır. Kim ğulûl yaparsa, aldığı şeyle kıyâmet günü (Allah'ın huzuruna) gelir. İşte bunun için seni çağırdım, şimdi işine gidebilirsin.” buyurdu⁸⁰.

Böylece bu hadîste, yönetici ve âmir olarak tayin edilen kişilere verilecek emir ve bu kişilerin de dikkat etmesi gereken hususların en önemli olanlarından biri bulunan devlet mâlından çalmamasına, kim olursa olsun, devlet mâlının şahsî çıkarlar için kullanmamasına dikkat çekilmekte olup, böyle bir suçu işleyen kişinin kıyâmet günü Allah'ın huzuruna çaldığı mâl ile birlikte getirileceği bildirilmektedir.

Yine Ebû Hureyre (r.a.)'nin naklettiğine göre Rasûlüllâh (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kim ki, Allah kendisine mâl verir de o mâlin zekâtını vermezse, kıyâmet gününde zekâtı verilmeyen mâl, sâhibi için gâyet zehirli büyük erkek bir yılan sûretine konulur. Bunun iki gözü üstünde (nişâne-i vahşet olarak) iki nokta vardır. Bu azgın yılan kıyâmet gününde mâl sâhibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan (ağzı ile) sâhibinin çenesini iki tarafından yakalar. Sonra, ‘Ben senin (dünyâda çok sevdiğin) mâlınım, ben senin hazînenim!’ der. Ebû Hureyre der ki, bundan sonra Rasûlüllah (s.a.v.), şu meâldeki âyet-i kerîmeyi okudu: ‘Allah'ın fazlından kendilerine ihsan buyurduğu servetle düşkünlere yardım etmekte cimrilik yapanlar zannetmesinler ki, bu hareketleri kendileri için hayırdır. Belki kendileri için en büyük bir şerdir. Yarın mahşerde bunların bu servetleri boyunlarına gerdanlık gibi takılarak teşhîr edilirler.’”⁸¹

12. Ortağına Hiyânet Etmek

Ebû Hureyre'nin merfu olarak rivâyet ettiği bir kudsî hadîste Allah Teâlâ şöyle buyurur: “İki ortağın biri diğerine hiyânet etmediği müddetçe Ben üçüncüsüyüm, biri diğerine hiyânet ettiğinde ben aralarından çıkarım.”⁸². Bir rivâyette de “Ben aralarından çıkarım, şeytan gelir.” ziyâdesi vardır. İki ortağın üçüncüsünün Allah'ın olması, o ortaklar birbirlerine güvenip birbirlerine hiyânette bulunmadıkları

⁸⁰ Tirmizî, Ahkâm, 8.

⁸¹ Âl-i İmrân, 3/180.

⁸² Ebû Dâvud, Büyü', 26.

sürece Allah'ın onlara yardım etmesi ve mâllarına bereket ihsan etmesi demektir. Allah'ın, onların aralarından çıkması ise, biri diğere hıyânet ettiğinde Allah'ın, yardımını onlardan kesmesi ve mâllarına bereket ihsan etmemesidir⁸³. Allah'ın rahmetinin ve bereketinin olmadığı yerde şeytan bulunur. Şeytanın olduğu yerde de ayrılık, bereketsizlik ve huzursuzluk meydana gelir. Dolayısıyla bu ortaklığın devam etmesi ve başarılı olması söz konusu olamaz.

13. Eşine Hıyânet Etmek

Eşlerin birbirlerine hıyânette bulunmasının birçok çeşitleri olabilir. Mesela, birbirlerini aldatmaları, aile mahremiyetlerini ve sırlarını ifşa etmeleri, birbirlerinin varlıklarına sahip çıkmamaları ve onları savurganca harcamaları vs. şeklinde olabilmektedir. Heytemî, kadının, kocası hakkında hıyânette bulunmamasını açıklarken “Kocasının yatağı ve mâlî hususunda hıyânette bulunmamasıdır.”⁸⁴ der. Yani kadının iffetini muhafaza ederek kocasının yatağını çiğnetmesi ve kocasının mâlînde savurganlık yapmaması onun rızası olmadan harcamada bulunmamasıdır. Aynı durum erkek için de geçerli bir husustur.

130 | db

Kur'ân-ı Kerim'de eşlerin birbirlerine hıyânette bulunmasına örnek olarak Hz. Nûh'un hanımı ile Hz. Lût'un hanımının kocalarına yaptıkları hıyânetten bahsedilir⁸⁵. İbnu Kesîr (v.774/1372), Hz. Nûh'un karısının kocasına hıyânette bulunmasını, kocasına “mecnun” diyerek bazı aile sırlarını ya da kocasına iman edenleri, inananlara ve kavmin zâlimlerine haber vermek şeklinde olduğunu, Hz. Lût'un hanımının hıyânetinin de kocasının misafirlerini düşmanlarına ve kötülük yapanlara haber vermek şeklinde olduğunu söyler⁸⁶. Yoksa bu iki kadının, zina fiilinde bulunarak, kocalarına hâinlik yaptıkları söylenemez.

Hz. Peygamber (s.a.v.), yolculuktan dönen bir kişinin, kendi ailesine hâinlik yapmak arzu etmesini, sürçmesini ve onları suçlamak gayesiyle kapısını çalmasını yasaklamıştır⁸⁷.

Yine Hz. Peygamber (s.a.v.), *insanın belini kıran beş şeyden birinin, kocasının kendisine güvendiği halde kocasına hıyânet eden ka-*

⁸³ Sehârenfüri, XV, 41-42.

⁸⁴ Heytemî, I, 248.

⁸⁵ Tahrim, 66/10.

⁸⁶ İbnu Kesîr, *Tefsîr*, IV, 393.

⁸⁷ Müslim, İmâret, 18-186; İbnu'l-Esîr, II, 89.

dın olduğunu bildirilmiştir⁸⁸. Hz. Enes de, içinde hıyânet olan bir evde bereketin olmayacağını söylemiştir⁸⁹.

14. İlimde Hıyânet Etmek

İbnu Abbas'tan nakledilen bir hadîste Rasûlüllah (s.a.v.) “İlim hususunda birbirinize hayırhâh davranın, birinizin ilmi konusundaki hıyâneti, mâl konusundaki hıyânetinden daha şiddetlidir.” buyurmuştur⁹⁰. Yani kişinin, bildiği bir ilmi başkasına öğretmemesi ya da gerçeği bildiği halde gerçek dışı şeyleri öğretmesi, kişiyi yanlış yönlendirmesi o kişinin ilim konusunda hıyânet etmesidir. Bunun, emânet aldığı her hangi bir mâlda yapacağı hıyânetten daha büyük bir hıyânet olduğu anlatılmış olmaktadır.

15. Sırrı İfşâ Etmek

Hız. Peygamber (s.a.v.), kişi, birisine bir şeyler söylese sonra da etrafında başka birisinin olup olmadığına baksa o sözün emânet olduğunu ve bunun ifşâ edilmemesi gerektiğini bildirmiştir⁹¹. “Allah’a ve Rasûlüne hıyânette bulunmayın ki kendi emânetlerinize de hıyânette bulunursunuz ...”⁹² âyetinin, Hz. Peygamberin, müşrikler hakkında söylediği bazı sözleri dinleyerek, müşriklere ileten ve ifşâ eden kimseler hakkında indirilmiş olduğu söylenmektedir⁹³ ki, bu da Şemseddin Sâmî'nin -yukarıda belirtildiği üzere- hıyânet: “Kendi devlet ve memleketi aleyhinde düşmana hizmet etme” şeklindeki tarifini de teyit etmektedir.

16. Allah Yolunda Hizmete Çıkana Hıyânet

Bureyde'nin Hz. Peygamber'den naklettiğine göre Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: “Mücahitlerin kadınlarına hürmet etmek, geride kalanlar üzerine, analarına yapması gereken hürmet gibidir. Geride kalanlardan herhangi bir erkek, mücahitlerden birinin ailesi hususunda işlerini görmek üzere halef olur da mücahidin ailesi hususunda mücahide hâinlikte bulunursa, o hâin kıyamet gününde o mücahidin önünde durdurulacak ve mücahit o hâinlik yapanın iyi amellerinden istediği kadarını alacaktır. O mücahidin, o hâinin iyilik-

⁸⁸ Beyhakî, *Suab*, VII, 137.

⁸⁹ Beyhakî, *Suab*, VII, 220.

⁹⁰ Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis el-Camiu's-Sağîr ve Zevâidühü ve'l-Câmiu'l-Kebîr* (Cem ve tertip: Abbas Ahmed Sakar-Ahmed Abdulcevad), Daru'l-Fikr, ts., IV, 129.

⁹¹ Ebû Dâvud, Edeb, 32; Tirmizî, Birr, 39; Ahmed b. Hanbel, III, 324.

⁹² Enfâl, 8/9.

⁹³ Kurtubî, IX, 491.

lerinin hepsini alması ve o hâine hiçbir şey bırakmaması konusundaki rağbetine ne dersiniz!"⁹⁴

İster savaşa gitmek, ister askerlik görevi yapmak, isterse Allah için her hangi bir hizmete gitmek olsun, Allah yolunda hizmete gidenin ailesine bakmayı üzerine alan bir kişinin, o mücahidin aile ve kadınlarına hâinlikte bulunmasının uhrevî neticesi belirtilmiştir. Hadîste, mücahidin kadınlarına hürmet gösterilmesi, anaya gösterilmesi gereken hürmete benzetilmiştir. Nevevî (v.676/1277), buradaki hürmetin iki şekilde olabileceğini açıklayarak şöyle der: Biri, mücahidin ailesine ve kadınlarına taarruzun ve halvette kalmanın haram olmasıdır. İkincisi de onların ihtiyaçlarını görürken veya onlara iyilik ve ihlanda bulunurken ifsat edici bir tavır sergilemenin haramlığıdır."⁹⁵ Yani Allah rızası uğrunda sefere çıkmış olan bir kişinin ailesine ve kadınlarına göz dikmenin ya da onların ihtiyaçları giderilirken onlara zarar verecek her hangi bir tavır sergilemenin o mücahide hâinlik yapmak olduğu bildirilmiştir. Böyle bir hıyânetin uhrevî neticesi ifade edilerek mücahidin ailesi konusunda hâinlik yapmaktan sakındırılmıştır.

132 | db

Kısaca ifade etmek gerekirse, hıyânet konusunda hadîsler, ferdî ve içtimâî ahlâk bakımından, aile hukuku, psikolojik, ekonomik bakımlardan incelendiğinde hıyânetin birçok boyutuna dikkat çekildiği görülmektedir.

III. HİYÂNETİN SOSYO- KÜLTÜREL AÇIDAN ZARARLARI

Hıyânette bulunmanın sosyo-kültürel açıdan zararlarını bireysel ve toplumsal olmak üzere iki kısımda ele almak mümkündür.

1. Hıyânetin Bireysel Zararları

Hıyânette bulunmanın ferdî açıdan dünyevî ve uhrevî birçok zararları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır.

a- Hıyânetin Mânevî ve Taabbüdü Zararları

Kur'ân-ı Kerim'de belirtildiği üzere hıyânetin en önemli zararlarından biri, kişinin başkasına hıyânette bulunmakla esas itibariyle kendisine hıyânet etmiş olması ve hıyânette bulunanları, Allah'ın sevmemesidir. Nitekim bir âyette Allah'ın, hâinlik yapanları sevmemesi-

⁹⁴ Müslim, İmâret, 139; Ebû Dâvud, Cihad, 11; Nesâî, 47,48.

⁹⁵ Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim*, Ezher, 1929, XIII, 42-43.

diğinden ve onların hıyânetlerini başarıya ulaştırmayacağından bahsedilerek şöyle buyrulur: “*Kendilerine hıyânet edenleri savunma, çünkü Allah, (kasıtlı olarak) çok hâinlik yapan günahkârları sevmez.*”⁹⁶. Bu âyette konu edilen hıyânet, kişinin başkasına yaptığı hıyânet iken “*Kendilerine hıyânet edenler*” denilerek hıyânet, bizzat yapan kişilere isnat edilmiştir. Bunun sebebi ise hıyânetlerinin esas itibarıyla gerçek zararlarının, yapan kişilerin kendisine olduğu bildirilmiş olmasıdır. Yani, yapılan hıyânetin zararının ve vebâlinin bizzat kişinin kendisine dönmüş olduğu bildirilmiştir. Bu bakımdan hıyânet, zararın yerine mecâzî olarak kullanılarak hıyânette bulunan kişi, hıyânetin günahını kazanmakla da kendi nefislerine zulmetmiş olmaktadır⁹⁷.

“(Anlaşma yaptığın) bir kavmin hâinlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah, hâinleri sevmez.”⁹⁸.

“Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, çok hâin ve nankör olan herkesi sevmez.”⁹⁹.

Âlûsî, bu âyette geçen “Çok hâin ve nankör” ifadesini açıklarken, buradaki hıyânetin Allah’ın bütün emir ve yasaklarına hıyânet etmek ve O’nun nimetlerine karşı nankörlük etmek olduğunu ve böyle bir hıyânetin de basit şeyler olmadığını aksine çok büyük durumlar olduğunu söyler¹⁰⁰.

“(Yusuf dedi ki): *Bu, azizin yokluğunda ona hâinlik etmediğimi ve Allah’ın hâinlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.*”¹⁰¹.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hıyânette bulunan kişiye Allah’ın göstereceği muameleyi anlatırken şöyle buyrulur: “*Dört şey vardır ki, bunlarla yapılan dört şeyi Allah kabul etmez: Hıyânetten, hırsızlıktan, zimmete geçirilen umuma ait mâldan ve yetim mâlından elde edilen para ile yapılan hacı, umreyi, cihadı ve sadakayı.*”¹⁰². Görüldüğü gibi, kişinin uhdesine bırakılan her hangi bir emanete hıyânet edile-

⁹⁶ Nisâ, 4/107.

⁹⁷ Âlûsî, Şihabuddin Mahmud, *Rûhu’l-Meânî fî Tefsîri’l-Kur’âni’l-Azîm ve Seb’i’l-Mesânî*, V, 140-141.

⁹⁸ Enfâl, 8/58.

⁹⁹ Hacc, 22/38.

¹⁰⁰ Âlûsî, XVII, 161.

¹⁰¹ Yusuf, 12/52.

¹⁰² Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 926.

rek elde edilen ve hac, umre, cihad ve sosyal yardımlaşma ile ilgili yapılan herhangi bir harcamanın kabul edilmeyeceği açıkça belirtilmiştir. Burada İslam'ın en önemli dört unsuru olan hac, umre, cihad ve sadaka özellikle zikredilmiştir -ki bunlar aynı zamanda mâli boyutu olan ibadetlerdir-. Hıyanetle elde edilen maldan harcamakla ifa edilen İslâm'ın en önemli tabbüdü olan bu unsurları kabul edilmez ise daha aşağı derece olanların hiç kabul edilmeyeceğine işaret edilmiş olmaktadır¹⁰³.

Ebû Bekir'den nakledilen bir hadîste de Cennete giremeyecek dört gurup insandan birinin de hıyânet eden kişinin olduğu bildirilmiştir¹⁰⁴.

b- Hıyânetin Mâli Zararları

Hız. Peygamber (s.a.v.), hıyânetin, fakirliğe sebep olduğunu bildirmiş ve “*Emânet (güvenilir olmak) rızkı celp eder, hıyânet de fakirliği celp eder.*”¹⁰⁵ buyurmuştur. Yani, emânete riayet eden kişi, güvenilirliği sebebiyle rızkının bereketlenmesine ve insanların sevgisini kazanmasına vesile olduğu gibi, hıyânette bulunan kişinin de hıyâneti sebebiyle rızkının bereketi kaybolur ve insanlar kendisinden nefret eder¹⁰⁶.

Yine borçlar birer emanettir¹⁰⁷. Zamanı gelince ödenmelidir. Ödenmediğinde nice insanların ve iş yerlerinin iflasına sebebiyet verir. Toplumda karşılıklı güven ortan kalkar. Bu sebeptir ki, Kur'ân'da “*Eğer birbirinize güvenerseniz, kendisine güvenilen kimse borcunu ödesin*”¹⁰⁸ buyrulur.

c- Hıyânetin Uhrevî Zararları

Hız. Peygamberin azatlı kölelerinden Ebû Rafî' anlatıyor: Rasûlülâh (s.a.v.), Bakî' mezarlığına uğradı, yanında benden başka kimse yoktu. (mezarın birinin başında) ‘Öf, öf, öf’ dedi. Beni bir korku aldı ve ben de ‘Anam babam sana feda olsun’ dedim.

¹⁰³ Münâvî, I, 469.

¹⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, I, 4; Dört gurup insandan diğer üçü de cimrilik yapan, insanların (veya eşlerin) arasını bozan ve eli altındaki hizmetçilere kötü davranan kişilerdir. Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin rivâyetinde “*İnsanların arasını bozan ve hâinlik eden kişi cennete giremeyecek*” şeklinde nakledilmektedir (*Müsned*, s. 4).

¹⁰⁵ Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Şihâbu'l-Ahbâr* (Terc: Ali Yardım), s. 43; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, hdis no: 415; Suyûtî, *el-Camü's-Sağîr*, h. no: 3081.

¹⁰⁶ Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, III, 183.

¹⁰⁷ Karagöz, s. 414.

¹⁰⁸ Bakara, 2/283.

Rasûlüllah da “*Bunu filan oğullarına zekât görevlisi tayin etmiştim, o da bir hurkayı araklamıştı (hâinlik etmişti), şu an üzerine alevlerin yandırıldığı bana gösterildi.*”¹⁰⁹buyurdu.

Yine “*Kıyamet günü her vefâsız kişinin arkasında bir bayrak bulunacak ve vefâsızlığı ölçüsünde o bayrak yücelecektir.*”¹¹⁰ve“*Hangi bir yönetici (rât), idâresi altındakileri aldatıp hıyânet ederse, o Cehennemdedir.*”¹¹¹ hadîsleri de yönetici durumunda olan kişilerin, hıyanetlerinin ve vefâsızlıklarının alâmeti olarak âhirette hesap gününde herkesin önünde teşhir edileceği hatta Cehenneme bile girebilecekleri ifade edilerek hıyânetlerinin uhrevî zararlarına dikkat çekilmiştir.

2. Hıyânetin Toplumsal Zararları

Yukarıda da belirtildiği üzere kişi, Allah’a ve Rasûlüne hıyânet etmede devam ettiği zaman toplum içinde mâla, cana, ırza, namusa, gizli sırlara, millî ve vatanî menfaatlerle alakalı emânetlere de hıyânet etmeye başlar. Bu durumda bireyler arasındaki güven oradan kalkar, toplumda emniyet ve huzur kaybolur. Bu sebeple hıyânette bulunmanın ferdî birçok zararlarının bulunması yanında insanların haklarına tecavüz olması cihetiyle toplumsal zararları da bulunmaktadır. Meselâ, yönetici durumunda olan kişilerin, buldukları makâmlara göre vefâsızlıklarıyla ve hıyânetleriyle idaresindeki insanların kendilerine karşı güvenlerini kaybedecek ve toplumda huzursuzluk oluşacaktır. Nitekim yukarıda zikredilen “*Hangi bir yönetici (rât), idâresi altındakileri aldatıp hıyânet ederse, o Cehennemdedir.*”¹¹²ve “*Kıyamet günü her vefâsız kişinin arkasında bir bayrak bulunacak ve vefâsızlığı ölçüsünde o bayrak yücelecektir. Bilin ki, vefâsızlık açısından da kamu yöneticisinden daha büyük vefâsız yoktur*”¹¹³ hadîslerinde de bir yöneticinin hıyânetinin vebâlinin uhrevî boyutuna dikkat çekilmekle birlikte bir toplumun yönetimini üstlenmiş, Müslümanlara idareci olmuş, kişilerin verdikleri söze, girdikleri taahhütlere ve yönettikleri insanlara yaptıkları vaadlere uymamaları hâlinde onların vefâsızlığının bir anda toplumun fertle-

¹⁰⁹ Taberânî, *M. Kebîr*, I, 331.

¹¹⁰ Müslim, *Cihâd*, 15-16; Tirmizî, *Fiten*, 26.

¹¹¹ Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 2987.

¹¹² Suyûtî, *el-Câmi*, h. no: 2987.

¹¹³ Müslim, *Cihâd*, 15-16; Tirmizî, *Fiten*, 26.

ri adedince büyük olacağına, bu sebeple de toplumu yönetenlerin vefâsızlığının herkesten daha büyük olacağına işaret edilmiştir¹¹⁴.

Kamu görevleri birer emanettir. Yönetme ve atama yetkisi olanların, işi ehil olmayana vermeleri emanete hıyânettir¹¹⁵. İşler ehil olmayanların ellerine geçtiğinde o toplunun kıyameti kopmuş, sonu gelmiş demektir.

A‘rabînin biri, Hz. Peygamber’e: “Kıyamet ne zaman?” diye sorar. Hz. Peygamber (sav) de: “*Emânet zayı edildiğinde kıyameti bekle.*” cevap verir.

Adam tekrar: ”Emânetin zayı edilmesi nasıl olur, Ey Allah’ın Rasûlü?” diye sorunca Hz. Peygamber (sav) de: “*İş, ehil olmayana verildiğinde kıyameti bekle.*”¹¹⁶ diye cevap verir.

Buradaki kıyametten, dünyanın sonunun gelmesi anlaşılabilirceği gibi, iş ehil olmayana verildiğinde, o işin sonunun gelmesi ve hüsrana neticelenmesi de anlaşılabilir. Zira nice işyerlerinin, şirketlerin ve devletlerin, ehil olmayan liyakatsiz insanların ellerinde kıyametleri kopmuş, fena şekilde sonları gelmiştir. Bunun içindir ki, Kur’ân-ı Kerim’de işlerin liyakatli olanlara verilmesi emredilerek: “*Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletli hüküm vermenizi emrediyor. Muhakkak Allah her şeyi bilen ve görendir.*”¹¹⁷ buyrulur.

Sonuç

Hıyânet, gerek Allah tarafından, gerekse insanlar tarafından, insana emânet bırakılan maddî ve mânevî şeylerin, olduğu şekilde sahibine iade edilmemesidir. Hıyânet, hem güven verme, hem de Allah’a samimi olarak inanma anlamında olan “iman”ın zıddıdır. Bu sebeple olmalıdır ki, Hz. Peygamber, hıyânet sıfatının, münâfiğin vasıflarından olduğunu bildirmiştir.

Bütün insanlığa müjdecî ve uyarıcı olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.), her konuda olduğu gibi, ister Allah tarafından olsun, isterse kullar tarafından olsun, insana verilen maddî-mânevî her türlü emânetin en güzel şekilde muhafaza edilerek emânete hıyânet edilmemesini ve emânetin sahibine iade edilmesi gerektiği-

¹¹⁴ Bkz. Nevevî, *Riyâzu’s-Sâlihîn*, VI, 602.

¹¹⁵ Karagöz, s.414.

¹¹⁶ Buhârî, Rikak, 35.

¹¹⁷ Nisa, 4/58.

ni, hem kendi uygulamalarıyla, hem de tavsiyeleri ile ümmetine öğretmiştir. Bunu yaparken de hiyânet etmenin sadece dünyevî sonuçlarını değil, uhrevî sonuçlarını da açıklayarak hiyânet edilmemesi konusunda çok dikkatli ve hassas davranılmasını ümmetinden istemiştir.

Emânete hiyânet etmeme konusundaki hadîsler -gerek birey, gerekse toplum açısından- incelendiğinde Hz. Peygamber'in, her akl-ı selim sahiplerinin kabul edebileceği evrensel değerler ortaya koyarak erdemli bireylerden meydana gelen bir toplum oluşturmaya ve mükemmel bir medeniyet tesis etmeyi hedeflediği görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in bizâtihi kendisi de bu hedefe uygun olarak münevver bir toplumu (Medine-i Münevver'e'yi) tesis etmiştir.

Bir toplumu ayakta tutan ve devamını sağlayan o toplumun güzel ahlâkıdır. Herhangi bir toplumdan güzel ahlâk kaybolursa o toplum yok olmaya mahkûm olur. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber, bireyi ve toplumu ayakta tutan dinamiklerin en önemli unsurlarından olan güveni sarsacak durumları ve toplumun dinamiklerini dimanitleyen unsurlardan biri olan emânete hiyânet etmeyi ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Zira Hz. Peygamberin gönderiliş gayelerinden en önemli birisi, toplumun yok olmasına sebep olan kötülükleri ortadan kaldırarak onun yerine güzel ahlâkı yerleştirmek ve bu şâyede huzurlu bir toplum oluşturmaktır. Bu bakımdan emânete hiyânet etmeme ile ilgili hadîsler, Hz. Peygamber'in, toplumda cereyan edip bireyi ve toplumu rahatsız eden olumsuzlukları, haksızlıkları ortadan kaldırarak sosyal hastalıkların tedâvisi hususunda sosyo-terapi icrâ ettiğini açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (I-VI), İst., 1992.
 Ağırman, Cemal, *Bir Demet Gül 40 Hadis*, İst., 2010.
 Âlusî, Şihabuddin Mahmud, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve Seb'ül-Mesânî* (1-XXX), Beyrut, ts.
 Âsım Efendi, *Kâmus Tercemesi* (I-IV), İst. h.1304.
 Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahih* (I-VIII), İst., 1992.
 Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen* (I-II), Beyrut, 1994.
 Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân, *Sünen* (I-II), İst. 1992.
 Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünen* (I-V), İst., 1992.
 Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* (I-IX), Eser Neşr., ts.
 Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît* (I-IV) Beyrut,1991.

- Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Mekkî, *ez-Zevâcir an İktirâfî'l-Kebâir* (I-II), Mısır, 1951.
- İbnu Fâris, Ahmed, *Mu'cemu'l- Mekâyisi'l-Lüğâ*, İran, ts.
- İbnu Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, *Sünen* (I-II), İst. 1992.
- İbnu Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem, **Lisanu'l-Arab** (I-XV), Beyrut, ts.
- İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali, *Garîbu'l-Hadîs* (I-II), Beyrut, 1985.
- İbnu'l-Esîr, Mecdüddin Ebû's-Saadet el-Mübârek b. Muhammed, *en-Nihâye fi Ğaribi'l-Hadîs ve'l-Eser*, (I-V), Beyrut, ts.
- Karagöz, İsmail, *İlâhî Çağrı*, Ankara, 2009.
- Kirmânî, Muhammed b. Yusuf, *el-Kevâkibu'd-Derârî fi Şerhi'l-Câmi's-Sahihî'l-Buhârî* (I-XXV), Beyrut, 1981.
- Köktaş, Yavuz, *Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları*, İst., 2010
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, **el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân** (tahk: Abdullah b. Abdilmühsin), (I-XXIV), Beyrut, 2006.
- Müslim b. el-Haccâc, *Sahih* (I-III), İst., 1992.
- Mustafa, İbrahim (heyet), *el-Mucemu'l-Vasît*, İst., 1996.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İst., 1995.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen* (I-VIII), İst., 1992.
- Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, *Şerhu Sahih-i Müslim* (I-XVIII), Ezher, 1929.
- Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn* (terc. ve şerh: Kandemir, M. Yaşar- Çakan, İsmail Lütfi- Küçük, Raşit), (I-VIII), İst., 2001.
- Önder, Mustafa-Dölek, Adem, “*Hepiniz Yöneticisiniz' Bağlamında Hz. Peygamber'in Sorumluluk Eğitimi*” EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 40, Ankara, 2009.
- Râzî, Fahrüddin, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (I-XXXII), Beyrut, 1981.
- Seharenfurî, Halil Ahmed, *Bezlu'l-Mechûd fi Hall-i Ebî Dâvud*, Beyrut, ts.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekir, *Câmiu'l-Ehâdis el-Câmi's-Sağîr ve Zevâidühü ve'l-Câmiu'l-Kebîr* (Cem ve tertip: Abbas Ahmed Sakar-Ahmed Abdulcevad), (I-XXI), Daru'l-Fikr, ts.
- Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, (I-II), Beyrut, 1990.
- Suyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, İst., 1952.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Dersaadet, 1314.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* (tahk: Hamdi Abdulmecid es-Selefi), (I-XII), Kahire, ts.
- Taberânî, *el-Mu'cemu'l- Evsat* (I-X), Kahire, 1995.
- Tayâlisî, Ebû Dâvud Süleyman b. Dâvud, *Müsned*, Beyrut, ts.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünen* (I-V), İst., 1992.

